

Jevrejska diaspora.

Napisao nadrabim **Dr. Leopold Fischer**, Vršac.

Prošle godine, u III. godišta našeg „Jevrejskog Almanaha“ (str. 81—91) prikazali smo u velikim potezima jevrejsko stanovništvo u nekoliko zemalja Azije, njihov politički i gospodarski položaj, način života, a i historiju njihovog naseljavanja sa pričama, koje su u vezi s time; u ovogodišnjem članku rukovodiće nas isti ciljevi i pogledi. Ovom ćemo prilikom da obratimo pažnju u glavnome zemljanima istočne Azije i Jevrejima tih zemalja, za čiju se egzistenciju kod nas veoma slabo znade, ili o kojima imamo u najboljem slučaju samo neke maglovite, nejasne pojmove.

Sta se tiče Indije, postoji brojnije jevrejsko stanovništvo osobito u britanskoj, ili prednjoj Indiji. Ali Jevreji obitavaju razasuti po različitim oblastima te goleme zemlje, tako da Jevreji jedne pokrajine ne znadu za egzistenciju braće, što stanuju u drugim pokrajinama. A nema ni jedne zemlje, o čijim bi Jevrejima postojala tako raznovrsna mišljenja, kao baš o Jevrejima Indije. Prema razlici u tipovima postoje u Indiji tri skupine Jevreja i to: beli Jevreji, crni Jevreji i Beni Izrael. Naravno, da u toj zemlji stanuje i mnogo evropskih, perzijskih, arapskih i još drugih Jevreja. Ove tri grupe indijskih Jevreja stanuju svaka zasebno u različitim oblastima zemlje, ali unatoč tome postoji u prikazivanju tih tipova najveća zbrka. Da se pozabavimo najpre sa historijom indijskih Jevreja, koja sadržaje mnogo interesantnoga i poučnoga, a zatim ćemo preći na njihov današnji položaj i njihove osebine.

Postoji priča, po kojoj su Jevreji Indije potomci izgubljenih 10 plemena Izraelovih. Svrha je toj priči po svoj prilici ta, da dokaže, kako su već početkom starog veka živeli Jevreji u Indiji. Međutim i kompetentni historičari potvrđuju činjenicu, da su već za vreme kralja Solomuna postojale trgovačke veze između Palestine i Indije, pa je moguće, da su se kasnije, povodom tih trgovačkih odnosa Jevreji naselili u Indiji. Priča se također, da je jedan deo Jevreja, koji je odveden u babilonsko sužanjstvo, kasnije došao u Indiju, da se tamo stalno naseli. Ali svim tim pričama nedostaje historijski osnov, jer historijski podaci o Jevrejima Indije potiču tek iz 4. stoleća uobičajenog računanja vremena. Za vreme vladanja Jezdegarda II. i Peruca (Firuca) (440—488) bilo je u Perziji krvavih progona Jevreja, čijom su žrtvom pali eksilarha Huna Mari, politički poglavar

Jevreja, nadalje učitelji zakona R. Mešaršeja i R. Amemar, koje pogubiše; tom je prilikom razorena i visoka škola u Suri.

Usled tih progona iselilo se mnogo perzijskih Jevreja u Indiju. Ali mora da je već nekoliko stoleća ranije postojala jaka jevrejska naseobina na Malabarskoj obali (t. j. na zapadnoj obali Indije ili na području Kohina). O tome nas najbolje izveštava jedna veoma interesantna isprava, koju je uručio vladar Malabarskih obala Bhaskara Ravi Varma Jevrejinu Josefu Rabban; ta je povelja uklesana na bakrene ploče te nam dokazuje, da je već god. 379. postojala veoma znatna zajednica indijsko-jevrejskih trgovaca i da je imala velik uticaj. Te tri bakrene ploče, na koje je uklesana isprava, nalaze se od starine kod rabina Kohina zajedno s jednim starim hebrejskim prevodom.

Isprava — koju donosimo ovde zbog njene važnosti — glasi u vernom prevodu ovako:

„Spas i sreća! Kralj kraljeva, Njegova Svetost Šri Bhaskara Ravi Varma, pod čijim se žezlom nalazi mnogo 100.000 mesta, izdao je u drugoj godini svog vladanja (oko godine 36.), kada je izvoleo boraviti u Mujirikodu sledeći akt milosti:

„Podali smo Josefu Rabbanu kneževinu Anjuvanan sa 72 posedovnih prava, dažbine na ženske slonove i jahače životinje, prihode od Anjuvanana, svetiljku po danu i široku maramu, nosiljku i suncobran, severni bubanj, trubu, mali bubanj i slavoluk kao i girlande preko ulica, vence i još tome slično. Rešili smo ga zemljarine i poreza na vaganje. Povrh toga odobravamo mu ovim bakrenim pločama, da ne treba platiti poreze, ako gradske kuće plaćaju porez palati, te da uživa i ostale privilegije poput njih. Josefu Rabbanu, knezu od Anjuvanana i njegovom potomstvu, njegovim sinovima i kćerima po prirodnom redu nasledstva neka bude baština Anjuvanan, dok postoji svet i mesec“. (Sledi sedam potpisa različitih knezova). Općenito se uzima, da je ta jevrejska kneževska kuća sačuvala svoju vlast sve do XVI. veka, te da je ta državnica brojila u poslednje vreme oko 300.000 duša, većinom nejevreja. U to su vreme počele borbe Muslimana i Portugiza za posed Indije, pa izgleda, da ta minijturna država nije bila dorasla toj ratnoj navali. Izgleda, da je knez Josef još pre tih ratova poslao svog brata Davida u Evropu, da pregovara sa Japanom i sa Portugizima o ofenzivnom ili defenzivnom savezu protiv muslimanskog šejka. I zaista god. 1524. pojavio se u Rimu jedan tajanstveni stranac po imenu David Reubeni, te je predao prvo papi, a zatim u Lisabonu kralju Jovanu od Portugala verodajnicu, ispostavljenu sa strane portugalskih vlasti u Indiji i Egiptu, te su ga primili i u Rimu i u Lisabonu sa velikim počastima.

Elkan Nathan Adler u više svojih dela odlučno brani tu hipotezu, da je David Reubeni, — toliko kompromitiran sa strane svih historičara, koji su ga prikazali kao varalicu —, potomak kneževske porodice Anjuvanan. Zbog interesa, koji je vladao u to vreme za izgubljenih 10 plemena izraelskih, hteli su da se pred-

stave kao potomci Rubena, prvorođenoga sina Izraelovog; zato je navodno promenjeno porodično ime u Reubeni. (Vidi o tome n. pr. Grätz: Geschichte der Juden, IX. str. 218, nadalje nedavno izašli renesanski roman od Maksa Broda: Reubeni, Fürst der Juden, i sravni Jevrejski Almanah, II. god. str. 175.)

Kadgod je govor o Jevrejima Indije, stalno se spominju izrazi „Crni“ i „Beli“ Jevreji. Kada je nastalo ovo razlikovanje po boji kože? Na ovo pitanje možemo danas da odgovorimo već priličnom izvesnošću. Po brojnim putopisima možemo ustanoviti, da se od starine uvek govorilo o indijskim Jevrejima sa tamnom kožom, ali samo do XVI. veka. Tako javlja Benjamin de Tudela iz XII. veka, Marko Polo iz XIII. i Vasko de Gama iz XV. veka. Ta se pojava može rastumačiti na sledeći način: Jevreji, nastanjeni u južnoj Indiji pomešali su se sa starosediocima, s kojima su živeli u vrlo prijateljskim odnosima, i na taj su način postali preci današnjih crnih Jevreja. Strogo odeljeni od njih žive Beli Jevreji. Ovi stanuju u Indiji tek od novijeg doba, i ako tvrde, da su direktni potomci starosedilačkih Jevreja u Anjuvananu (Křanganor). God. 1511. došle su naime u zemlju mnoge španske izbeglice, koje su već od ranije bile u trgovačkim odnosima sa Indijom, sa namerom, da se tu stalno nasele. Nastanili su se u Kohinu i u okolini, dakle u sedištu Crnih Jevreja. Tako biva razumljivom činjenica, o kojoj izveštava Holandez Hugo von Lindschotten u svome putopisu iz god. 1580., da Jevreji svi listom dobro govore španjolski. Pripadnost jednoj ili drugoj grupi indijskih Jevreja počiva u glavnome na tradiciji, jer putopisi prošlog stoleća tvrde jednoglasno, da se ne mogu sa sigurnošću razlikovati Crni od Belih Jevreja. Danas su Beli Jevreji u manjini; govori se o neko 200 porodica, koje stanuju samo u Kohinu odn. njegovom predgradu Matatšeri.

Poznavanje španjolskog jezika pripada prošlosti. Spomena je vredno, da je koža tih Belih Jevreja svetlija, nego kod većine Evropejaca, nadalje da su većinom plave kose i plavih očiju. Crni se Jevreji opet dele na dve različite klase, i to na prave crne Jevreje, koji su potpuno tamne kože, nemaju prezimena, i na „plemiće“, koji se od njih razlikuju svetlijom, smeđom bojom kože, i u tome što upotrebljavaju porodična imena te su kadri da dokažu svoje poreklo. Za ove poslednje tvrdi glasoviti rabin iz Aleksandrije R. Jakob Kastro (poznat pod skraćenim imenom Maharikaš), u svome spisu iz godine 1610., da su pravi potomci starih indijskih Jevreja. Okolnost, da u svojim redovima imadu Kohanim (Aronide) dokazuje, da im je poreklo čisto, kao bilo koje god druge jevrejske zajednice. To je zato potrebno naglasiti, jer su ih neko vreme držali prozelitima, s kojima su se protivili sklapati bračne veze. Nasuprot tome oni su prvi po svojoj koži faktično „crni Jevreji“, navodno potomci otpuštenih robova, te se ni u čemu ne razlikuju od urođenika malabarskih obala; zato putnici ne mogu ni prepoznati u njima Jevreje.

U oblasti Kohina stanuje danas oko 16,000 Jevreja. Najveći im deo stanuje u samom gradu Kohinu, gde postoje tri sinagoge; od kojih dve pripadaju crnim, a jedna belim Jevrejima. Prva je sinagoga sagrađena god. 1150., a druga god. 1625., obadve u blizini kneževske palate. I sinagoga belih Jevreja je stara, ona je sazidana još 1568. godine, nekoliko decenija, posle njihovog dolaska u Kohin. Osim toga stanuju Jevreji još u Attencammul-u, Chenotti, sa starom sinagogom iz god. 1420., u Ernacolum-u sa dve sinagoge iz god. 1300. odnosno 1600., nadalje u Mall-i sa najstarijom sinagogom iz god. 750.

O njihovim običajima znamo toliko, da briju glave već u mladenačko doba, samo po jedan pramen kose puštaju preko čela i preko slepoočica, koje nose slično uvojcima poljskih Jevreja. Mnogi muškarci zadržali su još svoju osebnju nošnju: visoko zatvorene prsluke, dugačke, lepršajuće kapute u raznim bojama i dugačke bele čakšire. Žene se odevaju kao hinduske žene, ali pri svečanim zgodama nose haljine bogato ukrašene zlatnicima i draguljima. Bele Jevrejke odevaju se po bagdadskoj nošnji; ova se sastoji od dugačke košulje u jednom komadu, koja siže od glave do članaka; na grudima je otvorena te se ispod nje vidi bela ovratnica.

U religioznom pogledu nema znatnijih razlika među belim i crnim Jevrejima; oni se svi mole hebrejski, strogo su religiozni i govore jezikom Malajalam (jedan Tamijski dialekt). U dvorištu svake kuće nalazi se cisterna za kupanje i koliba, u kojoj svetuju svoje praznike. Ove su kolibe u primerno čistom stanju, a subotom, praznikom i na mladač sjajno su rasvetljene. Sinagoga crnih Jevreja je vrlo jednostavna. Služba Božja počinje pesmom, koja traje oko četvrt sata, i koju glasno i složno pevaju stari zajedno sa mladima. Onda stupa učitelj na propovednicu i predmoljava. Posle tihe molitve peva se opet jedna pesma. Najviša je vlast u opštini u rukama starešine (nasi), čijim se odlukama i naredbama svaki mora bezuslovno pokoriti. Nasi je uvek najstariji, ali ne mora istodobno biti i najbogatiji ili najučeniji član opštine. U opreci sa sinagogama crnih Jevreja, sinagoge su belih Jevreja uvek raskošno uređene. Spolja se nalazi jedna uzvisina slična zvoniku. Iznutra su zidovi belo oličeni a patos je sastavljen od plavo-belih porculanskih ploča. Vrata su zavetnog kovčega od dragocenog bronca, a pokrivena su svilenim zastorom, izvezenim u zlatu. Krune su na Tori od zlata i obložene draguljima. Svici Tore čuvaju se u teški i srebrenim oklopima. Usred sinagoge stoji propovedaonica, ograđena srebrnim rešetkama. Sa svoda vise dragocene krune od kristala.

Jevreji u Kohinu žive u glavnome od ratarstva, samo malo njih tera trgovinu. Crni su Jevreji u glavnome ribari i vrtljari. Englezi, koji sada vladaju Kohinom, upoznali su iz rana kulturnu vrednost Jevreja, te su ih već davno oslobodili od svakog poreza i daće.

Ali ne samo Jevreji u Kohinu, već i oni iz oblasti predsedništva Bombaja predstavljaju tako interesantan problem za etnologa i historičara, kao možda nikoja druga zajednica Jevreja. Na tom području, koje obuhvaća severni deo zapadne obale Prednje Indije, žive t. zv. Beni Izrael, danas okruglo 15,000 duša.

Nije još raščišćeno pitanje, kada, i odakle su oni došli u Bombaj. Ime Beni Izrael poprimili su u srednjem veku, jer je imao dobar zvuk pred muslimanima, koji su tada stekli prevlast, dok je naziv „Židov“ važio kao ruglo.

U najstarija vremena bavili su se poglavito cedanjem ulja, a pošto na dan šabata nisu radili, urođenici ih zvaše „šabatski cedivci ulja“, koje im ime ostade do današnjeg dana.

Po usmenoj predaji, koja živi među njima, uselili su se preci Beni Izraela od prilike pre 1800 godina iz jedne zemlje sa severa. Ova predaja, po kojoj bi se dakle Beni Izrael uselili iz Perzije nije nemoguća, ali historičari otklanjaju tu tezu, pošto je mnogo prirodnije, da su ti indijski Jevreji došli s juga, a ne sa severa. I kod Beni Izraela postoji predaja zajednička svim Jevrejima Istoka, da su oni potomci nestalih 10 plemena, ili da su im preci došli u zemlju posle razorenja prvog hrama; ali za svaki se slučaj mora uzeti u obzir ta značajna okolnost, da ranije generacije, koje su živеле odvojeno od ostalih Jevrera Indije i inozemstva, nisu poznavale svetkovinu Hanuke, niti su čule o razorenju drugog hrama po Rimljanima.

Iznenaduje nadalje okolnost, da njihovi religiozni običaji odgovaraju epohi Mišne, dakle prvog stoleća. Strogo se drže posvete šabata, obrezivanja i šehite životinja, čije je uživanje dopušteno po Bibliji i još mnogo toga. Poznavaju jevrejske svetkovine i ako često pod drugim imenima.

Tako je n. pr. Jomkipur identičan sa „svetkovinom zatvaranja dveri“ (sравni našu „Neila“); oni poste na taj dan, te ga provadaju povučeno u svojim kućama, čuvajući se svakog dodira sa susedima, a odeveni su u široka odela. Poseduju i veoma stare svitke Tore od pergamenta sa crvenim slovima. Do pre nekoliko godina poznavali su od hebrejskog jezika samo „Šema Jisrael“, šta se često ponavlja u njihovim, veoma pobožno obavljenim molitvama. Napadno je nadalje, da među njima nema Kohanima (Aronida), a niti Levita.

Mnogi od njih priznaju, da su potomci robova i konvertita te većinom hinduskih žena. Sve do pre 40 godina slikale su si njihove žene znakove kasta na čelo, što je karakteristično obeležje Indijaca. Još je spomena vredno, da poput Crnih Jevreja Kohina nemaju prezimena, već se nazivaju po očevom imenu n. pr. David ben Ruben. Saobraćajni im je jezik t. zv., „mahrati“. Po zanimanju većinom su zanatlije, ili služe kao vojnici u engleskoj službi te stavljaju znatan kontingenat oficira urođenika. Veoma su željni nauke te su puni jevrejskog osećaja i ljubavi za jevrejsku književnost. Veoma intenzivno sudeluju pri obnovi Palestine,

kako to dokazuje izveštaj centrale Keren Hajesoda iz god. 1927 (str. 120). U gradu Bombaju, gde stanuje većina Beni Izraela, imaju tri sinagoge, od kojih je najstarija, veoma primitivna, sagrađena god. 1796. Najveći kontrast sačinjava tome nasuprot moderna, raskošna sinagoga, koju je sagradio Jakob Sassoon.

Beni Izrael imaju dve škole, u kojima se marljivo podučava hebrejski, osim toga sirotište i knjižnicu. U Bombaju živi osim toga još 800 Jevreja iz Bagdada, kao i Jevreji iz Arabije, Perzije, Kohina i Evrope. Svega ih ima 10,740 duša, koje poseduju 7 sinagoga.

Nadalje postoje 2 sinagoge u Pooni, i po jedna u Ahmedabadu, Alibagu, Borlaidu, Karahiu, Mhasli, Panwell-u, Penu, Revadandi, Roha Ashtami-u i u Thani. Kao što u oblasti Kohin, obitavaju i Jevreji u oblasti Bombaj samo u primorju; a nigde ne stanuju u unutrašnjosti zemlje.

O Jevrejima ostalih predela Indije poznato nam je vrlo malo; iz postojećih podataka možemo ustanoviti, da su to većinom doseljenici.

Iznimku sačinjava samo otok Ceylon, gde je arapski putnik Ibn Wahab našao već u 9. stoleću znatan broj Jevreja. Na istočnoj obali prednje Indije u Madrasu bio je navodno priličan broj Jevreja još pre 100 godina. U najvećem gradu zemlje, u Kalkuti, najsevernijem gradu ove obale, vlada veoma živahan jevrejski život: postoji velika opština sa 3 sinagoge, 2 škole i 1 bolnicom.

Delegat centrale Keren Hajesoda Dr. A. Goldstein boravio je god. 1927. u Kalkuti 23 dana, dok se u Bombaju zadržavao samo 18 dana; i to dokazuje, da je opština u Kalkuti prilično velika.

U stražnjoj Indiji žive Jevreji samo u oblasti predsedništva Burma, i to u gradovima Rangoon i Mandalaj.

I na Malajskom Arhipelagu, t. j. u Indoneziji, ili Australaziji — na ostrvima između Azije i Australije — ima Jevreja, ali samo u malom broju. Tako ima u Singapuru 500 duša, koje pokazuju interesa za jevrejsku stvar. U Penangu postoji takoder mala jevrejska opština.

U Nizozemskoj Indiji stanuju Jevreji u mestima Batavia, Soerabaja, Bandoeng, Djokjakarta i Malang. Po službenoj statistici ima tamo 2000 Jevreja.

Košinšina t. j. francuska kolonija na istočnoj obali Stražnje Indije broji 1000 jevrejskih duša.

Basnoslovni Kitaj (Kina) veoma je zanimljiv i sa jevrejskog gledišta. Možemo tvrditi, da nijednu zemlju nisu toliko istraživali, da o Jevrejima nijedne zemlje nisu toliko govorili, raspravljali i pisali, a da su o njima ipak raširena toliko raznovrsna mišljenja, kao o kineskim Jevrejima. Pokušaćemo, da u narednim rečima ukratko prikazemo najznatnije i najinteresantnije isveštaje o njima.

Nema sumnje, da su se Jevreji naselili u Kitaju već u drevna vremena, o čemo imamo brojnih predaja i priča te prastarih putopisa. Uzimalo se nekada, da su Jevreji u Kitaju stanovali već za vreme prvog hrama. Ovo se mišljenje oslanja na utešive reči proroka Jesaje, koji veli (u 49. gl. 12. stihu): „Gle oni dolaze iz daleka, ovi sa severa a ti sa zapada, a oni iz zemlje Sinim“. Poznato je pak, da se Kina starijim imenom zove i Sina, koja dva imena imaju isto značenje, t. j. carstvo.

Zato se pomišljalo, da su već za vreme Solomuna Jevreji dospeli do Kitaja u društvu sa Feničanima prilikom njihovih prekomorskih putovanja i da su se tamo naselili¹⁾. Navodno su ti Jevreji šiljali u Judeju svilu, glavni proizvod Kitaja.

Svakako nam daje povoda razmišljanju činjenica, da su u nekim kineskim delima iz 6. predhrišćanskog stoleća navodno tačno opisane sve biblijske priče, jer otuda možemo zaključiti, da su pisci po svoj prilici crpli građu iz pričanja tamo nastanjenih Jevreja. Nadalje proizlazi iz kineskih izvora, da su se Jevreji iz Perzije god. 224. pre običajnog računanja vremena naselili u kineskim gradovima Ninghia, Haučau i Peking. Iz kasnijih stoleća imamo više vesti o kineskim Jevrejima. Tako nam priča arapski pisac Ibn Said, da su god. 878., prilikom opsade grada Kanfu mnogi Jevreji izgubili svoj život sa ostalim braniteljima grada. Jevrejski putnik Soliman iz Andaluzije, koji je u 9. stoleću proputovao Kinom, spominje, da je u svim većim gradovima nailazio na Jevreje, koji su razumeli i hebrejski.

I Marko Polo iz XIII. stoleća izveštava nas u svojim putopisima o kineskim Jevrejima. Iz brojnih pronađenih napisa proizlazi jasno, da je u Kai-fong-fu počela god. 1163. gradnja sinagoge. U drugoj polovini XV. stoleća izveštava se o većoj jevrejskoj koloniji u Ningpo-u. Po izveštajima brojnih misionara i putnika Jevreji u Kitaju nisu nikada čuli za osnivača hrišćanske religije, šta više ne poznavaju mu niti imena. Zato su po sudu tih misionara i putnika Jevreji u Kitaju potomci dosada nepronađenih 10 plemena. Ovo se mišljenje danas potvrđuje sa više strana.

Glasoviti su sinolozi nadalje mišljenja, da su Jevreji u Kitaju stanovali već za vreme dinastije Han (206. g. pr. — 8 g. p. Hr.) Engleski istraživač Sir Aurel Stein i francuski učenjak Paul Pelliot pronašli su poslovna pisma i isprave iz VII. i VIII. veka sa hebrejskim kvadratnim slovima, a pored toga i odlomak jedne molitve, po svoj prilici Selihe, koja je sastavljena za razliku od nama poznatih Selihot od samih psalama i stihova iz Proroka,

Prelazimo brojne izveštaje iz različitih vekova, koji su skoro svi u međusobnom protuslovlju u pogledu podataka o kineskim Jevrejima, pa čemo da navedemo samo neke izveštaje iz prošlog

¹⁾ Interesantno je, da najstariji prevod Biblije, grčka Septuaginta u 3. predhrišćanskom stoleću podrazumeva tom mestu Biblije koloniju Jevreja u Perziji.

stoleća, koji zaslužuju našu osobitu pažnju. Ataše kineskog poslanstva u Berlinu procenjuje broj Jevreja u Kini sa najmanje pola milijuna.

Jedan engleski Jevrejin, koji je kao pomorski kapetan proputovao prilikom englesko-kineskog rata god. 1860. severom države uzduž tibetanske granice, priča nam, da je naišao na veliku, zidom ograđenu varoš, u kojoj su stanovali sami Jevreji, oko milijun po broju; ovi mu saopštiše, da osim njih nema Jevreja u Kitaju i da oni od vankada stanuju u tome gradu doduše pod zaštitom cara, ali pod vlastitom autonomnom upravom te da poseduju iste privilegije kao ostale provincije carevine. Taj je pomorski kapetan dobio u poklon od Jevreja među ostalim jedan molitvenik napisan aramejskim jezikom na pergamentu, koji je ustupio londonskom arheološkom muzeju.

Bogati jedan Jevrejin iz Kalkute, koji je saznao za te senzacionalne vesti, poslao je jednog svog nameštenika, Abrahama Stempela rodom iz Elzasa, na put kroz unutrašnjost Kine, da skupi pouzdane podatke o Jevrejima ove carevine. U izvodu donasamo izveštaj toga Abrahama Stempela, čije je putovanje trajalo više godina: „Posle dužeg putovanja u svima pravcima, posle svestranih istraživanja i raspitivanja došao sam do uverenja, da preko reke Iravadi moraju da stanuju Jevreji. Ta je reka čudnovate naravi. Svakih 14 dana prodire joj iz dubine urnebesna buka, koja se čuje na milju daleko u okrugu, površina vode počinje da se talasa, valovi se gomilaju u divljem komešanju do visine čoveka, tako da je apsolutno nemoguće prelaziti preko reke. Ta me pojava podsećala na priču o reci Sambatjon, kojom se moglo da prelazi samo jedamput u sedmici, i to na dan šabata, jer na ostale dana izbacivala bi reka stalno kamenje na površinu ¹⁾. Jednoga dana ipak mi je uspelo, da sretno predem preko reke, i već u prvom selu, u koje sam stigao, stanovali su sami Jevreji. Primitio sam naime na zidu sobe, u kojoj sam prenoćio, jednu sliku, koja je predstavljala našeg učitelja Mojsiju. Ni časka nisam dalje sumnjao, da je moj domaćin Jevrejin. Ali nažalost niti on sam, a niti njegovi ukućani nisu razumeli jezik našeg naroda, kojim sam kušao, da se sporazumim s njima. Kada me je sledećeg jutra pozdravio moj domaćin, pokušavao sam, da mu se otkrijem kao brat mu po veri na taj način, da sam metnuo tefilin na ruku i glavu. Čuđenje njegovo ne da se opisati. Sigurno mu izgledalo čudnovato, da vidi svog istoverca u evropskoj nošnji. Konačno se ipak sabrao, dotaknuo se prstima mojih tefilin pun strahopočitanja, a zatim me oslovio radosno uzbuđen i govorio nešto, od čega na žalost nisam razumeo ni reči“.

„Posle toga udaljio se žurno. Po prilici nakon četvrt sata dođe natrag u pratnji jednog starog čoveka dostojanstvenog izgleda, koji mi pristupi odmerenim koracima, pruži mi ruku te me pozdravi sa rečima „šalom alehem“. Kako uskoro doznadoh,

1) Priča o reci Sambatjon u III. god. Jevrejskog Almanaha na str. 115.

taj je starac bio rabin opštine. Upotrebio sam priliku da mu saopštim na svetom jeziku svrhu moga putovanja, i zamolio sam ga, da me tačno obavesti o poreklu kineskih Jevreja. Nato mi je saopštio sledeće: „Mi smo potomci onih 10 plemena, koja su ranije sačinjavala carstvo Izrael, a koje je zatim Salmanasar odveo u Asiriju. Po raspadu Asirskog carstva prodirali su naši preci prema istočnoj Aziji. Dugo su oni lutali od naroda do naroda, od jedne zemlje do druge, dok su konačno stigli u ovu zemlju; tu nas primi jedan dobrodušan kralj i dopusti nam, da stičemo zemljišni posed. Sada je tome već 2450 godina, otkako živimo u toj zemlji“.

„Na moje pitanje, da li ima historijskih dokaza za ove svoje navode, pokaza mi u svom stanu više knjiga u plavoj korici te mi reče: „Te knjige sadržavaju povest našeg plemena sve do današnjeg dana, od starine je naime običaj kod nas, da svaki rabin zabeleži događaje, koji se dešavaju u njegovoj opštini, i da svakih pet godina šalje te zabeleške vrhovnom rabinu. Ovaj sabire te podatke pomoću učenjaka našeg plemena te ih tako sastavlja u jedno jedinstveno delo; od njega šalje po jedan primerak svakom pojedinom rabinu; naša je pak sveta dužnost, da ove knjige čuvamo i da ih predamo našim potomcima. Ima u nas svakojakog zanimanja, ali poglavito se ipak bavimo ratarstvom, kao što i naši preci u zemlji Izraelovoj“.

Jedan drugi jevrejski putnik, Aron Fink, ujak rabina Abrahamia Berlina iz Hvastuana, koji je 16 godina putovao po Aziji, priča, da je u Kitaju našao plemena, čije isprave, običaji i način života jasno dokazuju jevrejsko njihovo poreklo. Oni imaju mnogo starojevrejskih običaja, održavaju n. pr. godine otpusta i jovela, obrezivaju svoju decu, vrše propise „nida“, i „jibum“, ne jedu svinjsko meso niti drugo, što je zabranjeno Jevrejima, te se pozivaju sa ponosom na predaju, po kojoj oni potiču iz Samarije, te su potomci 10 plemena izraelskih. Podatke im potvrđuju natpisi na kamenju i na bakrenih pločama sa starohebrejskim slovima, a navodno imaju i arhivu, u kojoj se nalazi njihova povest.

Ove podatke potvrdio je pedesetih godina prošlog stoleća bratučed Arona Arnaulda, nadrabina u Strassburgu. Taj mu rođak piše, da su Jevreji u Kini govorili s njime na hebrejskom jeziku te su tvrdili, da su se oni naselili pre 1850 godina. Imaju svitke Tore, tefilin, cicit i arba kanfot. Jevreji stanuju većinom u Kank-tčeu, Arnaju, Pekingu, drugi su opet razasuti po celome Kitaju, a žive u najvećem neznanju te su slični Mongolima. U kinesku kulturu i znanost su vrlo dobro upućeni, te imaju mnogo duha. Služe se jezikom mandarina i upotrebljavaju još nekoliko biblijskih imena.

Dne 17. februara 1895. izišao je u »Berliner Börsen Courier«-u jedan putopis, iz kojega saopštavamo sledeće podatke: »U Kini žive oko 80,000 Jevreja i to većinom u provinciji Hunan. Ovi se Jevreji po svojoj spoljašnjosti ne razlikuju od Ki-

neza. Ustanovljeno je, da imaju prastare hebrejske molitve, napisane na kožu. Žive u najvećoj bedi poput milijuna ostalih Kitajaca.

Po svoj se prilici nalazi u mestu Kai-fong-fu najstarija naseobina kineskih Jevreja; tamo je živelo još pre kojih desetak godina 10,000 Jevreja, koji su najpotpunije sačuvali svoju narodnost. Danas je i ta jevrejska zajednica u rasulu, neki su se članovi preselili u Šanghaj i Hong-Kong i tamo se strogo pridržavaju jevrejskih zakona u pogledu hrane; oni imaju tamo svoje vlastito groblje, odeljeno od ostalog kineskog pučanstva, kojemu su inače potpuno slični, do jevrejskih imena; oni se odevaju i žive u ostalom poput drugih Kineza. Imaju više žena, ali ne sklapaju mešovite brakove. Danas više ne poznavaju hebrejske molitve, znadu veoma malo o jevrejskoj religiji, ali ipak održavaju šabat i svetkuju praznike«.

Navodno je u Tang-tčuang-u, jugozapadno od Kai-fong-fu-a nastala nova kolonija kineskih Jevreja. Tamošnji se Jevreji bave tkanjem svile i važe kao imućni ljudi.

Od nekoliko decenija žive u više gradova Kine doseljeni Jevreji, čiji broj iznosi danas oko 15,000, a koji se još stalno povećava. Najveća im je naseobina Šanghaj, gde već postoje 3 sinagoge i mnogo jevrejskih institucija; nadalje postoje u Hong-Kong-u i Tientšin-u moderne jevrejske opštine. Od najnovijeg doba živi u Mukdenu 70 porodica poljskih Jevreja, koji su tu osnovali staroversku opštinu.

Japan ima najmanji broj jevrejskog pučanstva od svih zemalja na svetu; svega ih ima oko 1000 duša. A i ovi su se doselili u Japan tek poslednjih decenija, osobito za vreme rusko-japanskog rata. Drugi Jevreji iz Bagdada, Engleske i Sjedinjenih Država naselili su se ovde iz poslovnih razloga. Jevrejska opština u Nagasaki-u broji 200 duša, ima svoju sinagogu i zasebno jevrejsko groblje. Siromašniji Jevreji rade tu kao krojači, ili cipelari. Veća je jevrejska opština u Jokohami, koja broji oko 300 lica; prvi uselili su se još pre pola stoleća. Skoro svi Jevreji tako su se potpuno asimilirali za to kratko vreme svoga boravka, da ne može biti govora o nekom specifično jevrejskom životu u Japanu; oni uzimaju Japanke za žene i nastoje da ih se smatra pravim Japancima.

O jednoj staroj jevrejskoj naseobini u Japanu priča nam Lady E. A. Gordon, koja je postala znamenita svojim delima o dalekom Istoku. Ona dolazi do zaključka da se u Japanu nalaze 10 plemena Izraela. To mišljenje nije doduše provereno, ali ipak zaslužuje našu pažnju; zato ćemo ovde da spomenemo nešto o njenim istraživanjima. U okolini mesta Jamato, gde je sahranjen Džimu-Teno, prvi car Japana, čija je vladavina počela god. 666. pr. Hr., postoje 2 stara sela sa imenom »Gošen« i »Menaše«. Značenje tih 2 imena, koja su japanskom jeziku tuda, etimološki u celom Japanu niko ne može da protumači. U trećem

stoleću današnje ere doselilo se jedno nepoznato pleme u Japan, koje je pleme brojilo nekoliko stotina duša, a bavilo se svilarstvom. God. 471. bilo je brojanje pučanstva i već tada je to pleme brojilo 18,670 duša, a uživalo je velik ugled u celoj okolini. Tamo gde se najpre nastanilo to pleme, stoji do današnjeg dana jedan hram, koji se zove »Davidov Šator«. Pred kapijom toga hrama stoje dva kipa, i to lav i jednorog. U tom je plemenu postojala priča, da je osnivač pronadjen kao dete u škrinjici, koja plivaše po vodi.

U gradu Usumasa, na trgu, koji je pripadao jednom starešini toga plemena, stoji bunar, star oko 1500 godina. Na ogradi toga bunara uklesana je kineskim slovima reč »Izrael«. odakle potiče i šta znači ta reč, nije mogao da protumači nijedan japanski učenjak. To je pleme došlo navodno iz Koreje, gde je osnovalo bilo u Piang-jang-u jednu visoku školu pod imenom »Ipuan«. Ta je reč napisana kineskim hieroglifima, a značenje joj se ne može rastumačiti; po navodima profesora Anasaki-a sa universiteta u Tokiu ima se ta reč čitati »Efraim«. Osnivanje te visoke škole pripisuje se jednom Nasirejcu iz Tibeta, koji pripada po svojoj prilici onim sirsko-perzijskim Nasirejcima, o kojima svedoči Nestorov spomenik u Sian-fu-u u Kitaju. Na tom se spomeniku nalazi više puta ime »Efraim«, napisano kineskim slovima. Još je spomena vredno, da na historijskom carskom prestolu Japana u Kiotu ima dva stuba, koji predstavljaju lava i jednoroga. Iste su figure pronadene pre kratkog vremena na dvorištu jevrejskog hrama u kineskom gradu Kai-fong-fu-u, koji je hram sagrađen, kako smo spomenuli, god. 1163.

Narod Izraelov.

Izrael je živo čudo. Počevši od najstarije njegove povesti sve do preporoda na starom biblijskom tlu, čiji nadobudni razvitak dirnuti pozdravljamo, sve na njemu ide zatim, da poremeti ljudske račune.

U okviru tog stalnog čuda, održavanja jevrejskog naroda po volji Božjoj, dešavala su se bez prestanka nebrojena mala čudesa, koji su predmetom divljenja za vernika, a iznenađenja za historičara.

(AIMÉ PALLIÈRE: Das unbekannte Heiligtum, Berlin 1927, str. 272.)

